

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

שם השיעור (שיעור מס') החינוך בהוראת המקרא ופרשנותו (0-107-400)

שם המרצה (כתובת דוא"ל) יובל שרלו ycherlow@gmail.com

ויירא יעקב מאוד ויצר לו

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ד עמוד א

כדרכי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי, כתיב: והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתביב: ויירא יעקב מאד! אמר: שמא יגרום החטא,

תרגום יונתן בראשית פרק לב

(ח) וַדְּחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא עַל דְּלָא עָסַק עֲשָׂרִין שָׁנִין בְּיַקְרָא דְאַבְוֵי וְעָקַת לֵיהּ וּפְלִיג יַת עַמָּא דְעַמִּיָּהּ וְיַת עֲנָא וְיַת תּוֹרֵי וְגַמְלֵיָא לַתְּרִין מִשְׁרִין לְמוֹהַבּוֹת לְאָהּ וְלְמוֹהַבּוֹת רַחֵל:

רמב"ן בראשית פרק טו

ויש עליך לשאול, שכבר נאמר לו לאברהם (לעיל יג טו) כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ, ואיך יאמר עתה ואנכי הולך ערירי, והנה בן ביתי יורש אותי - ולמה לא האמין בנבואה הראשונה כאשר יאמין בזאת. והתשובה, כי הצדיקים לא יאמינו בעצמם בחטאם בשגגה, וכתוב (ירמיה יח ט) רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ושב הגוי ההוא ועשה הרע לפני ונחמתי על הטובה. והנה ראה עצמו בא בימים ולא נתקיימה נבואתו וחשב כי חטאיו מנעו הטוב. ואולי חשש עתה פן יענש על הנפשות שהרג כדברי רבותינו (ב"ר מד ה). וכלשון הזה אמרו בכראשית רבה (עו ב) ויירא יעקב מאד ויצר לו (להלן לב ח), מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה וכו':

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק לב

(ח) ויירא יעקב. ירא היה שיועיל לעשו זכות שכבד אב ואם והוא לא קיים כבר עברו עשרים שנה. אי נמי שיועיל לו זכות ארץ ישראל והוא היה בחוצה לארץ:

ויצר לו. מיצר היה על שהיה ירא מעשו לאחר שהבטיחו הקדוש ברוך הוא מהרב אליאב הכהן ז"ל. ד"א ויירא כדפרישית ויצר לו לפי ששמע שהיה בא לקראתו להרגו ומתחלה אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה וגו' אמר א"כ יצחק אבי ודאי מת ולהא ניחא הא דקאמר אלהי אבי יצחק אף על פי שאין מיחדין שם הקדוש ברוך הוא על אדם כל זמן שהוא חי:

אברבנאל בראשית פרק לב

השאלה הה' ביראת יעקב ופחדו כמ"ש ויירא יעקב מאד ויצר לו. והנה הש"י במראת הסלם הבטיחו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וגם עתה מקרוב בבית לבן אמר לו שוב אל ארץ אבותיך ומולדתך ואהיה עמך. ואיך היה מספק יעקב בנבואתו ומהמפרשים אמרו שהיה ירא שמא יגרום החטא ויעודי הש"י הם כלם על תנאי כמו שאמר רגע אדבר וגו' וזהו דרך רש"י. או שהיה אפשר שימותו אלה ויתקיימו יעודיו בכנים אחרים שיהיו לו אח"ז וזהו דרך הרא"ב.

וההתר הזה בכללו וחלקיו אינו נכון מפנים. מהם כי הנה לא יעלה על הדעת שבמעט ימים עד הנה שנאמר לו בבית לבן שוב אל ארץ אבותיך ומולדתך חטא יעקב חטאה גדולה שגרם לבטל יעודו. ומהם

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

שאחרי בואו משם פגעו בו מלאכי אלדים ובעלי הזעת פרשו שבאו ללוותו בארץ ולא היה אם כן נעזב מהש". ומהם שאם פחד שמא יגרום החטא היה ראוי שיזכור זה בתפלתו ויתחרט מחטאו והוא לא זכר דבר מזה אלא שלא היה ראוי לכל הטוב אשר יעדו לא שחטא כלל. ומהם שאם היה ירא שמא יגרום החטא איך אמר בתפלתו ואתה אמרת היטב איטיב עמך כי הנה תשובתו בצדו שחטא וגרם לבטל היעוד ההוא ומזה כלו יראה שהתר רש"י אינו מספיק. ואמנם התר הרא"ב בע הוא גם כן בלתי נכון לפי שאם היה אפשר שיתקיים היעוד ההוא אף שימותו מה התועלת בזכירת היעוד ההוא ועוד כי איך יתקיים מה שאמר לו בבית לבן ואהיה עמך אם ימותו כל בניו כ"ש שהכתוב אומר והכני אם על בניו מורה שהוא ימות שם עם בניו בהכרח. והתימה מהרא"ב בע שהוא עצמו פירשו כן. ורב חסדאי כתב בדברו בנבואה שיעקב לא פחד כי היה לבו נכון בטוח ב"י שלא יפול ביד עשו אבל השתדל באופני ההצלה בהתקינו עצמו לתפלה למלחמה ולדורון כי עם היות שיעדו הקדוש ברוך הוא בהצלה היה ראוי שישתדל בהצלה משום יכול יושב ובטל ת"ל אשר תעשה. ואין מקום לדעתו זה לפי שהתורה העידה ויירא יעקב מאד וייצר לו והוא גם כן אמר לו כי ירא אנכי אותו והנה הבוטח בהש"י ומבקש אופני הצלתו כדי שבאמצעותה יתקיים יעודו אין ראוי שיפחד אבל בשמח' ובטוב לבב ישתדל בו אף כי המלחמ' והדורון הם אופני ההצלה. ואמנם התפלה אינה רק להשיג רצון השם ואם בטח ביעודו כבר ידע רצונו ולא יצטרך אל תפלה ובכלל שהספק היה עצום מאד אין פחד יעקב שנראה מפחדו שהיה משים ספק בדברי הנבואה ומה שנאמר לו בה.

אברבנאל בראשית פרק לב

(ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו' עד ויצו את הראשון כי יפגשך וגו'. פחד יעקב ויראתו מעשו לא היה מחולשת אמונתו ובטחונו ביעודיו כי באמת לבו בטוח ב"י אבל היה פחדו כדרך הגבור האמתי שבהכנסו למלחמה יפחד מהמות וירגיש בסכנה אבל מפני המעלה יבזה החיים ויבחר המות היפה וכמו שזכר הפלוסוף בספר המדות ומי שיכנס למלחמה לחשבו שלא ימות לא יקרא גבור כמו מי שיתן צדקה להבזות הממון בעיניו לא יקרא נדיב כי לא עשה זה לטוב בחירתו אלא מפני היותו מבזה את הממון ולכן ראוי לגבור שיתעצב מן המות ועכ"ז יבחר בה מצד המעלה ולנדיב שיאהב הממון אבל יתנהג מצד המעלה. וכן היה ענין יעקב כי אם היה בלתי ירא ולא מפחד מעשו שיהרגהו ויהרוג את נשיו ובניו הנה בלכתו אליו לא היה מורה על בטחונו בשם ית' וביעודיו כי יהיה הולך אליו לחשבו שיתנהג עמו כאח. אבל עתה ששער בשנאתו אותו וידע זה בבירור עד שהכח החיוני אשר ליעקב התפעל מזה כי ראה ופחד ועכ"ז שכלו המנהיג את הכח המתעורר אשר לו כמו שראוי לבעל המעלה גער בו על פחדו והתאמץ והלך לקראת אחיו זה באמת הראוי להקרא מאמין בנבואתו ובוטח ביעוד אלהיו ואין זה אלא כמו מי שיראה אשה יפה אסורה לו מן התורה והתאוה אליה בכחו החמרי אבל שכלו בחשק תורתו לא יעזוב את הכח החמרי לרדוף אחריה אבל יטה ממנה שאין ספק שאם לא רדף אחרי התאוה ההיא לא היה לו זכות בנטיה ממנה וכמ"ש לא יאמר אדם אי אפשר לאכול חזיר וכו' הנה א"כ פחד יעקב היה מהכרח החומר ובטחונו היה מפאת שכלו להבטחתו ביעודיו כי אלו לא היה בוטח היה מבקש אופנים אחרים להצלתו מהבריחה ...